

Besættelsen set gennem Roskilde-pressen

Af Arne Jensen

Roskildes dagblade slap lettere gennem besættelsen end så mange andre, der blev bombet af tyske medløbere. Livet gik sin stille gang på redaktionerne på den konservative Roskilde Avis, Venstres Roskilde Dagblad, den radikale Roskilde Tidende og Roskilde Social-Demokrat. Men aviserne kunne jo ikke skrive det, de gerne ville, for med besættelsen var der fulgt censur. Som det hedder i forordet til bogen »Den illegale presse 1940-45«: »Det tyske krav om censur skulle tjene et dobbelt formål: Enrettet orientering af landet gennem spærring for en fri og dermed i mulig grad sand nyhedsmeddelelse, og monopolstilling for tysk propaganda gennem strangulering af en fri debat i det besatte demokrati. Det tør fastslås, at ingen af de to formål blev opnået. Det tør yderligere fastslås, at censuren i begge henseender kom til at virke mod sin hensigt«.

Læserne var da også fuldt klar over, at de ikke skulle tage alt, hvad der stod i aviserne, for gode varer, i hvert fald ikke når det for eksempel gjaldt det udenrigspolitiske stof og efterhånden også danske forhold. Så tyede man i stedet til den illegale presse samt til den danske radio fra London.

Men dermed var behovet for en lokal avis ikke forsvundet. Tværtimod gik aviserne trods papirrestriktioner og dermed stadig dalende sideantal frem i oplag. Det var ligefrem en pligt daglig at læse en avis, så man kunne følge med i det hav af overordentlige bekendtgørelser om rationering og andre indskrænkninger, som efterhånden optrådte i stadig stigende omfang.

Men lad os se på, hvad der stod i Roskildes aviser i besættelsesårene. Avisen den 9. april 1940 er selvfølgelig på forsiden helt helliget den nye situation, men inde i bladet finder man dagligdagen. »Roskilde Tidende« har for eksempel ikke nået at tage standpunkt til besættelsen i sin leder, der handler om noget så uskyldigt som sukkerordningen. På lokalsiden meddeles, at Roskilde adelige Jomfrukloster opslår stillingen som klosterforvalter ledig efter ritmester A. Jernfelt. Den kan søges af en regnskabskyndig mand, helst gift og i alderen 40-55 år. Under annoncer kan man se, at Bette Davis optræder i Bjergteatret på Sct. Jørgensbjerg i »Den ugifte moder«.

Det er nok helt uden relation til den nye situation, at Tidendes »Hjørnet« den 9. april bringer denne vittighed:

»— Tror du på lange forlovelser?

— Nej, min skat.

— Det gør jeg heller ikke, så her har du din ring igen! «

Allerede den 10. april begynder aviserne at fyldes med bekendtgørelser om midlertidige forbud. De to første var fra handelsministeriet, den ene om midlertidigt forbud mod prisforhøjelser og den anden om midlertidigt forbud mod salg og udskænkning af stærke drikke. Begge bekendtgørelser har tilføjelsen, at de ikke gælder for Færøerne!

Der er stadig nyt at hente på lokalsiderne, som den 14. april fortæller, at den i sin tid så berømte kaninavler Hildur Hansen, Roskilde, har præsenteret redaktionen for den første sparsomme høst af jordbær.

Også sommeren går smertefrit hen over Roskilde. I Byparken kan man ved tirsdagskoncerterne høre orkestret spille Sousa, Offenbach og Lumbye. Man kan selvfølgelig også stadig tage en tur i Boserup. Men på grund af benzinrestriktionerne foregår transporten nu i en bus, forspændt fire heste. Der er også tid til tant og fjas, for eksempel på Den gamle Lade på Hestetorvet, hvor Leos eliteorkester spiller op til dans. Bag den lokale Leo

søndag den 16. April 1940 Nr. 68

efter lyst. er paa isvold.

Kronprinsesse Ingrid har faaet en Datter.

Den lille Prinsesse findes i Dag Klokken godt 10.

Den lille Prinsesse findes i Dag Klokken godt 10.

Flagene gik til Tops!

Den gamle Rigshoved i København, og Rindøhus stender i dag over hele byen. De tre gamle flagstænger på Rindøhus og de tre gamle flagstænger på Rindøhus stender i dag over hele byen. De tre gamle flagstænger på Rindøhus og de tre gamle flagstænger på Rindøhus stender i dag over hele byen.

Stort Pristalder paa Svinekort.

Den Stort Pristalder paa Svinekort.

Det var et lyspunkt i de triste april dage 1940, da kronprinsesse Ingrid fik en datter, den nuværende dronning Margrethe.

the Lion skjuler sig såmænd Leo Andersen, der nu gennem mere end en menneskealder har passet sin kaffevogn på Stændertorvet.

Men tiden går, og forholdene bliver hårdere og hårdere, hvilket blandt andet fremgår af annoncesiderne. I en annonce under overskriften »Vis samfundssind« hedder det således: »Børnene mangler tøj. Sælg derfor Deres kasserede tøj, jakker, benklæder, frakker, diplomater, svære nederdele, portierer, tæpper og andet tøj egnet til omsyning, da jeg opkøber for fabrik. Ryd op i Deres gemmer og sælg det nu, medens der betales gode priser for det. Westend, Ringstedgade 24, Roskilde. Kai Hansen«.

På husmodersiderne begynder det at vrimle med spareråd, og på forsiden optræder efterhånden en nyskabelse indenfor »dansk journalistik«, nemlig den tyske værnemagtsberetning, der af »Værnemagts overkommando« sendes fra »Førerhovedkvarteret«. Den er dog så stupid og letgennemskuelig, at den efterhånden nærmest regnes for morskabslæsning. Læs blot denne fra den 3. maj 1945:

»Føreren er faldet i spidsen for hovedstadens heltemodige forsvarere. Opfyldt af viljen til at redde sit folk og Europa for tilintetgørelsen ved bolshevismen har han ofret sit liv. Dette forbillede: Tro til døden, er forpligtende for alle soldater«.

Der slås i allerhøjeste grad på de sentimentale strenge i en tvangsartikel, »Krigens rædsler over Danmark«, der handler om jernbanesabotagen og allierede luftangreb. Det hedder heri:

»30 uskyldige mennesker, deraf 2 børn i alderen 1 til 3 år, er blevet dræbt, mens et halvhundrede såredes under det allierede luftangreb på en række danske jernbanetog. De var alle på rejse enten til familie eller venner, som nu pludselig og på den mest smertelige måde fik gensynsglæden forvandlet til sorg og gråd. Mange familier vil i de kommende dage samles omkring en grav, hvor deres kære skal stedes til hvile, og bevæget vil de stille sig selv spørgsmålet: »Hvorfor skulle de dø?« Når vi står ved disse grave, trænger tankerne sig så ikke på, om hensigten med den nationale selvudslættelse som for øjeblikket øves af en ganske vist ringe del af befolkningen, også bifaldes af den øvrige del? Og skal vi virkelig håbe og ønske, at det kommer til en allieret invasion i Danmark, hvorved vort land i fuldt omfang vil få krigens rædsler at mærke?«

I dag ville det være utænkeligt, at to mænd kunne gå ind på amtssygehuset og skyde en patient eller gøre det samme på åben gade, for eksempel i Borgegdet, uden at det ville medføre store reportager i den lokale presse. Men under besættelsen måtte lokalbladene i sådanne tilfælde lade sig spise af med et par officielle, af censuren godkendte, linjer fra Ritzaus Bureau. Det var, når det drejede sig om modstandsbevægelsen, likvidering af stikkere og andre medløbere eller tyske håndlangeres såkaldte clearingmord på danske modstandsfolk eller tilfældigt udvalgte.

Efterhånden som tiden for krigens afslutning nærmede sig, blev det mere og mere knebent med alle slags forsyninger, ikke mindst med hensyn til brændslet. Den 7. februar 1945 fastsætter handelsministeriet, at værelser og lokaler i ejendomme, der er indrettet til beboelse eller til benyttelse til kontorer, butikker, restaurationer, hoteller, biblioteker, skoler og lignende ikke må opvarmes til en højere temperatur end 16 gr. I kirker, mødelokaler, forsamlingslokaler, offentlige museer og samlinger, biografteatres tilskuerrum og lign. ikke over 10 gr. Kapeller, ventesale, gymnastiksale, idrætshaller og svømmehaller må slet ikke opvarmes.

Med den togtrafik, der i dag er mellem Roskilde og København, virker det helt uvirkeligt, når man fra den 26. februar 1945 kan læse følgende:

»For rejseruten København – Roskilde må man efter nedskæring regne med, at det kun bliver tre tog daglig hver retning mandag, onsdag og fredag samt fire tog tirsdag, torsdag og lørdag. Det første hold dage med de tre tog er bestemt for de faste rejsende på ruten, og det vil med andre ord sige for rejsende med abonnementskort. I det andet hold dage, hvor der er et tog mere, skal dette kunne benyttes af almindelige billetrejsende«.

Men omsider kom så befrielsen og dermed også den frie presse. Herom skrev redaktør Chr. Thomsen i »Roskilde Tidende« under overskriften »Vi og vore læsere«:

»Med ophøret af pressecensuren er en meget mørk periode i pressens historie ophørt. I enhver redaktions skuffer ligger tusindvis af forbud og påbud, som antagelig vil blive samlet for at eftertiden kan få et indblik i de vilkår, pressen har måttet arbejde under. Uden tvivl vil det virke som skræk og advarsel for alle, der i fremtiden måtte omgås med planer om at binde pressen«.

Chr. Thomsen beretter i artiklen, at lige efter besættelsen tabte »Roskilde Tidende« ca. 150 abonnenter. Men så opdagede folk, at der fandtes ting i en avis, som de ikke kunne undvære, lokale nyheder, mødereferater, annoncer samt underholdende og oplysende stof udenfor de censurerede områder. Resultatet blev, at man hurtigt genvandt de 150 abonnenter og yderligere fik over 2000 i de 5 år, besættelsen varede.

Redaktør Thomsen slutter med at takke læserne for Deres trofasthed, og nogle dage efter takkede bladudgiverne Odense medarbejderne med et gratiale. De månedslønnede fik en månedsløn og de ugelønnede en ugeløn. Det vil sige, at jeg, der kun havde været journalistelev ved bladet et lille år, kunne gå hjem med en ekstra månedsløn i lommen, mens for eksempel gamle trykker Mardahl, som gennem mere end en menneskealder trofast havde passet og plejet sin presse, blev spist af med en ugeløn.

Ak ja, retfærdighed er en mærkelig ting. Det skulle jeg i de kommende måneder lære meget mere om som referent ved små og store landsforræderisager. Men det er som før nævnt en helt anden historie...

ROSKILDE DAGBLAD

Nr. 102

Lørdag Morgen den 5. Maj 1945

64. Aargang

Danmark er atter frit!

Alle tyske Styrker i Nordvesttyskland, Holland og Danmark har kapituleret.

I Londons Radio meddeltes Kl. 20,30 i Aftes:

Hovedkvarteret for den allierede Overkommando meddeler:

Alle tyske Styrker i Nordvesttyskland, Holland og Danmark har overgivet sig til Feltmarskal Montgomery. Overgivelsen træder i Kraft Kl. 8 Lørdag Morgen dansk Tid.

Overgivelsen omfatter ogsaa Holsten og de frisiske Øer, men ikke Norge. De eneste tyske Styrker, som stadig befinder sig i Kamp, er dem, der staar i Tjerkowahiel og i Norge.

Da Budskabet i Radioen kom.

Nyheden, der gjorde hele Radioens øvrige Stof overflødig.

Det var uden større Haad, men i Aftes stillede ind paa London Radio Kl. 20,30. I Løbet af Dagen havde Danmarks Lyttere haft en Række Staffetser. Om Morgenen var de vaagne med den sidste Forvisning, at de britiske Tropper var godt paa Vej op gennem Sønderjylland, og et haardnakket Rygte vidde vidt, at Englandsene stod i Frederiksøen og havde bestemt Lillebælthærens Efterhaanden viste det sig, at disse Meddelelser var ikke blot overflødige, men simpelthen ikke havde noget paa sig. De allierede Tropper havde overvundet det ikke overvindelige den danske Grænse, og de forskellige forskellige Meddelelser, der var udsendt i Løbet af Dagen herom, maatte efterhaanden trædes tilbage. Det var en Eftermiddag, den almindelige Mening i mere indviende Kredse, at det godt kunde tænkes ud nogle Dage endnu mod Danmarks Frihed. Aftensens første Radiomeddelelser var nærmest opgjort til at betyde denne Opfattelse. Saa var det, man stillede ind paa London Kl. 20,30. Det var en egen gamle Radiostaf's Spørgsmål og Modkommanderende, John G. Bressens, der var ved Mikrofonen. Begyndelsen var ikke særlig lyndende. Ingen af Lytterne kunde fæse den Opfattelse, at det var en det skete, saa pludselig, da der var gaaet 3-4 Minutter, gjorde John Bressens en lille Pause og sagde: — Der er lige i dette Øjeblik indfaldet følgende Meddelelse fra de allieredes Overkommando...

Klokkeringning Kl. 8-9.

KERSTEN GIB.
Lørdag Morgen den 5. Maj 1945
vi der ikke ringet med alle Landenes Klokkeudslæt.

VOR KONGE

Uvilkaarligt gaar Tankerne i denne Nat, da dette skrives, til Kong Christian den Tredie, til hvem det danske Folk i disse Aar har følt sig knyttet som aldrig før. Taknemlighed og Glæde maa fyldte Sindene ved Tanken om, at vor gamle Kongedag nu er over et stort Dag, da han igen var Konge over et frit Danmark.

Øjeblik var inde. Mange revede vilkaarligt Vinduet op og lod Nationalmaalingen fra den engelske Radio lyde ud paa Gaden. Naboer og Gæstebor fælle sig som Brødre og Søstre, alle maatte meddele hinanden, hvad begge Parter vidste i Torsdag.

Det var en Radiomeddelelse, man ikke glemmer. Men den maatte glæde Speaker i London var alligevel kommet i en rigtig Situation. Alt det Stof, man trodsomt havde samlet sammen til Udsendelsen, var pludselig blevet forladt. Det skete, der var noget ved, var de fælle Linjer fra de allieredes Hovedkvarter. Alt det andet var

Kongen og Statsminister Buhl taler i Radio Lørdag Middag.

DAVIDSEN (PH).
Da den officielle Anmeldelse fra Kongen til Statsminister Buhl om at danne en Regering fortalte, at de afsluttede Meddelelser af den nye Regering skete i en kort orienterende Skitse af den forligende Situation, og i Dag Kl. 6 er de indkaldt til et nyt Sted i Videnskabsministerens Kontor.

I Løbet af Eftermiddagen i Dag ventes det nye Ministerium udsendt, meddelte af Kongen kan give Meddelelse herom i en Udsendelse i Radioen til Middag, hvor ogsaa Statsminister Buhl vil træde en Meddelelse til det danske Folk.

Buhl danner ny Regering

KØBENHAVN, Lørdag Morgen.
Hans Majestet Kongen har i Dag satte Høvedet til Buhl, som er den nye Regering.
Ministeriet Sammenkommer offentliggøres inde i Bladet.

Modstandsbevægelsen oprettholder Ro og Orden

Frithedens Kommando meddeler i Dag, at der vil blive dannet en Regering, sammensat af Medlem af de politiske Partier og Medlem af den danske Frihedsråd. Den nye Regering vil nærmest overtage Ansvaret for Roms og Omgivelsers Opbeholdelse. I den øjeblikkelige Situation maa dette meddelelse ske gennem Modstandsbevægelsens Styrker.

Modstandsbevægelsens øverste Medlem, Frithedens Kommando, meddeler følgende:
Paa i Dag, den 5. Maj, Kl. 8 er der indfaldt indfaldet, der er indfaldet i Forholdene Nr. 2, Punkt 13. Modstandsbevægelsens Styrker vil i denne Situation hjælpe med til at opbeholdelse Ro og Orden. I disse Øjeblikke forligger endnu ikke Beslutningerne for Kapitulationen, Modstandsbevægelsens Styrker kan derfor endnu ikke foretage sig andet end at holde sig klare. Omhyggeligt afventer vi nærmere Ordre. Ingen Styrker maa foretage Aktioner paa egen Haand. Vi forventer, at Modstandsbevægelsens Styrker under alle Forhold bidrager til, at samtlige Opgaver løses paa en Maade, der er det danske Folks Frithedens værdig.

Quisling rede at træde tilbage.

STYCKELER (PH).
Fra Oslo meddeles:
I udbredte Kredse her mæder man, at Ministerpresident Vidkun Quisling er rede til at træde tilbage, naar Situationen er saadan, at Quisling vil en lang Tid være en mulig.